

Schatten van de Prinshoeve

Inleiding

In een kast in de leegstaande Prinshoeve vond de familie Cleiren een enveloppe met daarin een bruine map. In die map zaten diverse documenten die nieuwe inzichten konden bieden over de geschiedenis van deze zeer oude hoeve. Toch zal blijken dat er nog enkele mysteries blijven bestaan.

In een eerdere bijdrage op de website (www.schattenvanekeren.be via Publicaties: De oudste vermelding van de Prinshoeve) konden we laten zien dat de Prinshoeve al bestond in de 15de eeuw. De hoeve is ouder dan het kasteel Veltwijck.

De bewoners van Ekeren kennen de hoeve dus al eeuwen. De familie Cleiren heeft als laatste familie, die nog daadwerkelijk de hoeve heeft gebruikt als boerderij, gemeend om een nieuwe functie te moeten zoeken van het domein voor de Ekerse gemeenschap.

Op 15 september 2017 werd de hoeve met de resterende oppervlakte van ruim 9.000 vierkante meter verkocht aan het Zorgbedrijf Antwerpen.

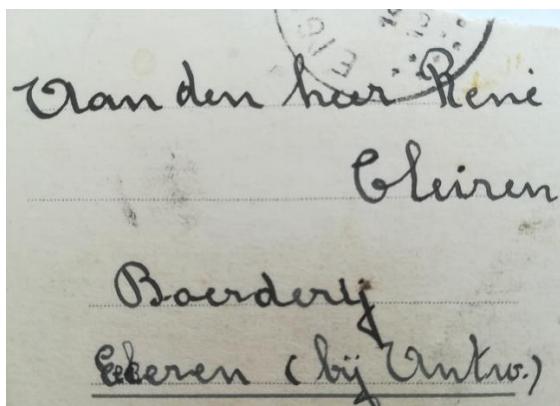
Dankzij de gevonden documenten en de samenwerking met de familie kunnen we nu een stukje extra geschiedenis schrijven over de Prinshoeve.

De Prinshoeve rond 1960

De hoeve ligt aan de Prinshoeveweg die men in de 17de eeuw Doncksen(kerck)wegh noemde. Die weg was een kerkpad dat liep naar de kerk van Ekeren-dorp langs de Doncksche Beke.

Op 1 september 1931 werd de naam Donkweg vervangen door de naam Prinshoeveweg (Keukelinck - Ekerse straten – DAN A-795).

Op het huidige domein staat naast een 90-tal garages en een schuur een in de jaren 1960 gerenoveerde woning. Die woning is in oorsprong een woonstalhuis met daarbij een houten schuur zoals men nog kan zien in Bokrijk. De Prinshoeve kan worden beschreven in dezelfde termen als de meerledige Kempische boerderij in Bokrijk (Laenen-Bokrijk). De Prinshoeve omvatte in de jaren 1950-1960 naast het woonstalhuis en de schuur ook nog een (brood)bakhuis, kippenhok, varkenshok (in de schuur) en kalverstal. De boerderij was een gemengd bedrijf met melkvee en akkerbouw van graan, bieten en aardappelen. Naast het gezin was er een vaste inwonende knecht. De hoeve had niet genoeg aan die ene knecht want bij de aardappeloogst kwamen mensen van het dorp meehelpen. Ze mochten dan van grootvader Alexander Cleiren (overleden in 1963) de kleine aardappeltjes meenemen. In de jaren 1960 werd het graan geoogst met een pikdorser door een neef van de familie uit Berendrecht. Gewoonten en gebruiken zijn in de loop der tijd flink veranderd want dorpelingen hielpen vroeger ook mee om met netten vogels te vangen tijdens het vangseizoen. De boerderij was in ieder geval in Ekeren zeer gekend. De volgende twee postkaarten werden ondanks de gebrekkige adressering keurig bezorgd.

De gebouwen

Het woonstalhuis

Normaal ligt het woongedeelte van een woonstalhuis aan de oostzijde en de stal aan de westzijde maar hier kan dat natuurlijk niet. Het woongedeelte ligt aan de zuidzijde en de stal aan de noordzijde. Aan de dikte van de muren, de houten plafondbalken en aan de deur- en raamstijlen kan men zien dat het gaat om een oude boerderij. In de kelder kwam ooit een deel van de bezetting los waarbij een tekening zichtbaar werd met een kroontje. Gelukkig is de tekening gefotografeerd.

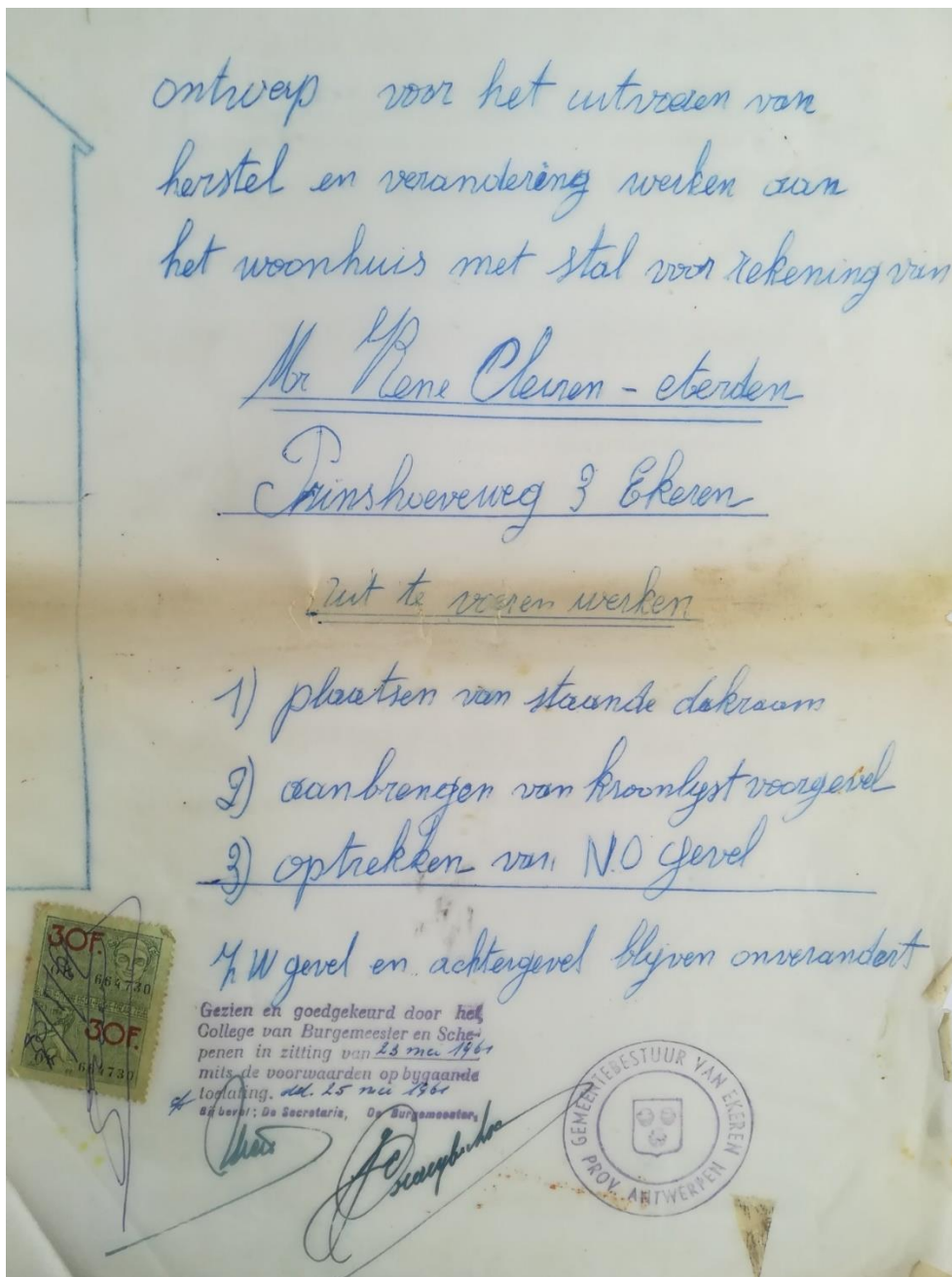
De afbeelding van een hartje aan een lint doet denken aan een liefdesverklaring maar we weten niet wanneer en waarom de artiest de tekening in de kelder heeft gemaakt. Het kan natuurlijk ook gaan om de overgang van de hoeve naar de prins van Salm-Salm in 1739 maar de tekening blijft een mysterie. Suggesties over de betekenis van de tekening zijn welkom op Noorderpolders@antwerpen.be.

Ongeveer de helft van de benedenverdieping, aan de zijde van de Prinshoeveweg, was ingericht met stallen voor paarden en koeien. Het is haast niet te begrijpen maar er was plaats voor 14 melkkoeien en 2 Brabantse trekpaarden. De dieren stonden met hun achterzijde naar het midden van de stal waar de mest iedere dag werd afgevoerd. In tegenstelling tot de woonkamer was de stal niet betegeld. De tegels in de woonkamer werden soms versierd met wit zand.

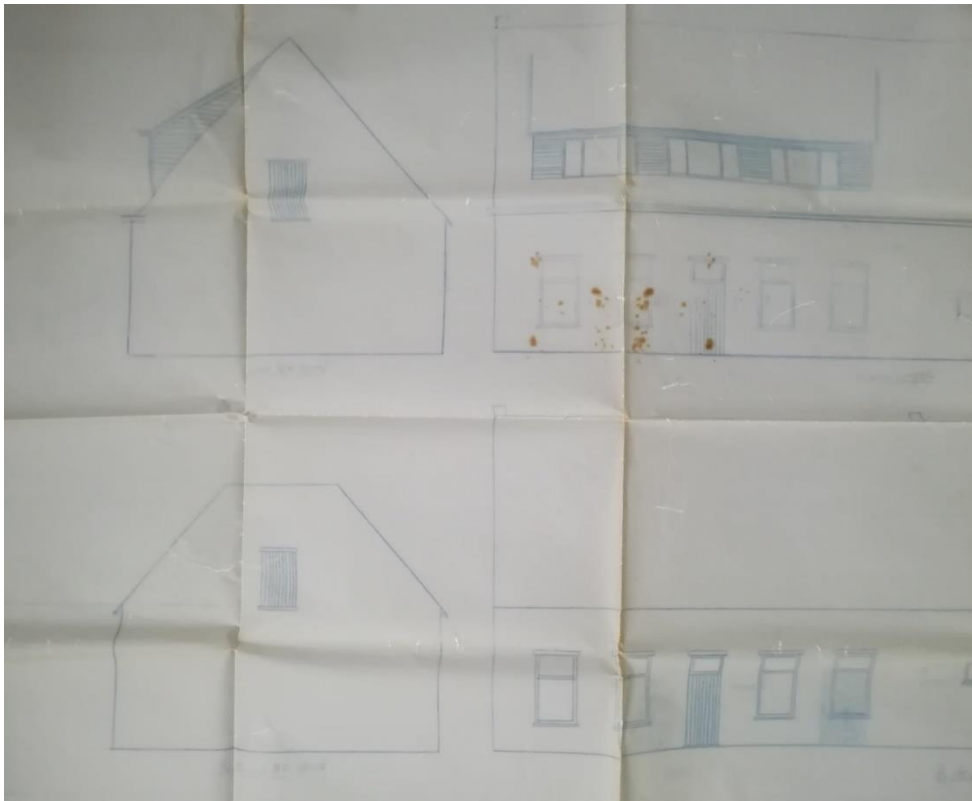
De bewoners sliepen in twee alkoven in de woonkamer vlakbij de openhaarden en het vee. Tussen de stal en de woonkamer lag in de 19de eeuw een openhaard met een draaiboom waarmee men de koeketel met gekookt voedsel voor het vee naar de troggen kon brengen.

De draaiboom is later vervangen door een Leuvense stoof. Naast de twee alkoven was er ook nog slaapgelegenheid in twee opkamers bereikbaar via de woonkamer en via de achterkeuken boven de kelder.

De zolder boven het woonhuis diende als graanopslag en de zolder boven de stal diende voor de opslag van hooi en stro. Pas bij de verbouwing in de jaren 1960 werd de zolder voorzien van slaapkamers en kwam in een deel van de stal een garage, badkamer en WC. De voorgevel werd toen ook gewit.

Bouwvergunning mei 1961; merk op dat het adres toen was: Prinshoeweg 3.

Bouwtekening 1961

Andere gebouwen

Voor het jongvee was naast de grote schuur een *kalverstal* gebouwd die werd onderhouden door grootvader Alexander Cleiren.

In de *schuur*, aan de kant van de moestuin, stond ook nog een groot *varkenshok* voor 4-6 varkens en een *kippenhok* voor 20 kippen met uitloop. Daarnaast stond er als los gebouw ook nog een *bakhuys* om brood te bakken. Zo'n bakhuys stond altijd los om brand te voorkomen. De *garages* werden gebouwd in de jaren 1960 op vraag van burgemeester Frans Palinckx omdat de appartementen die in de omgeving werden gebouwd niet beschikten over een garage.

In de loop van de jaren 1960 is de laatste boer, René Cleiren, gestopt met het landbouwbedrijf. De meeste gronden werden verkocht en de gepachte gronden werden overgedragen aan een andere boer.

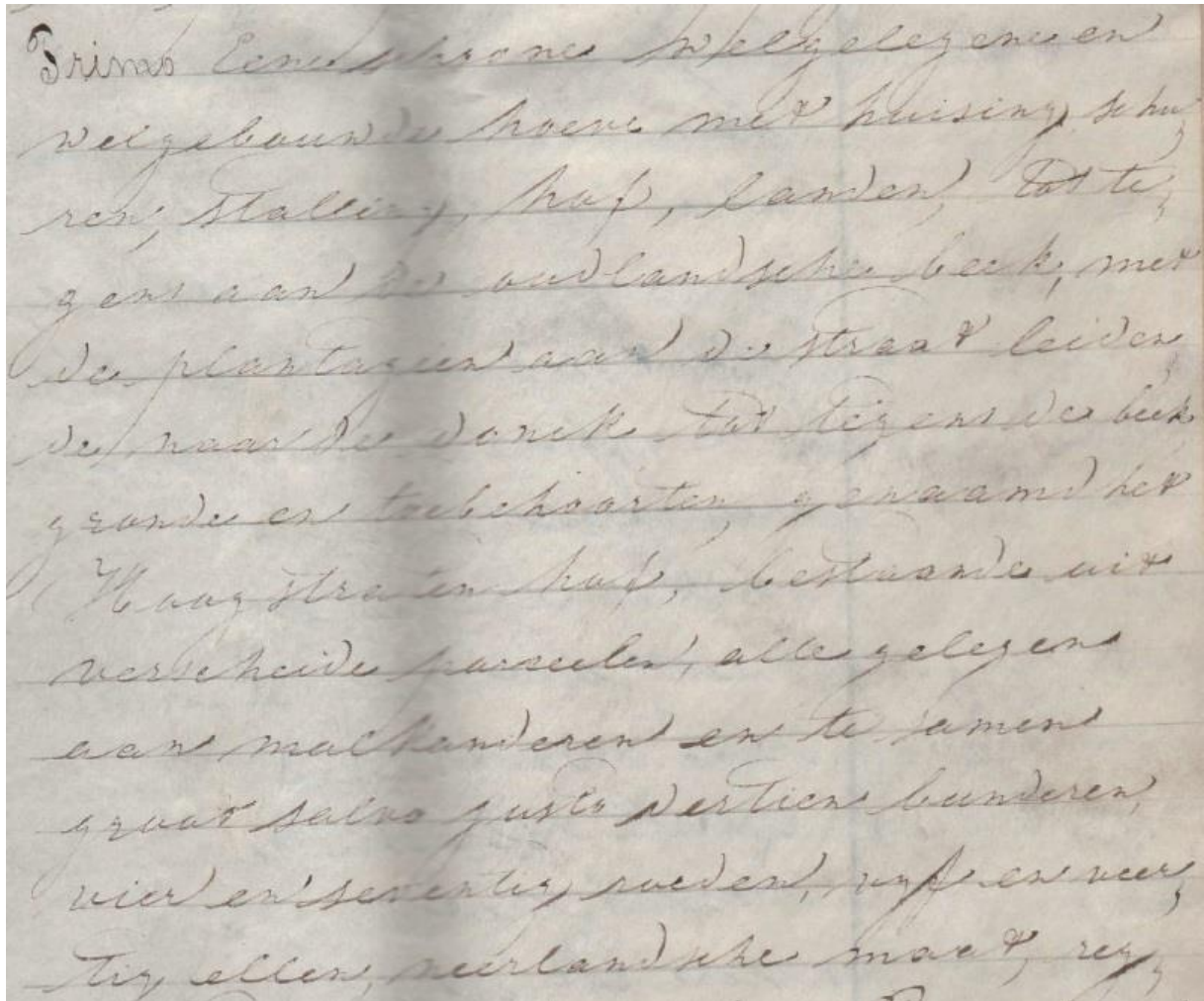
De documenten inde schat van de Prinshoeve

De in de inleiding genoemde map bevat notarisakten en akten van de schepenen van Eeckeren gedateerd 1738, 1764, 1824, 1827, nogmaals 1827 en 1950. De oudste akten gingen over enkele aangekochte percelen maar de akten uit 1824 en 1950 geven belangrijke informatie.

De akten over de Prinshoeve van 1824 en 1950

In de akte van 3 april 1824 wordt de hoeve als volgt beschreven:

‘eene schoone welgelegene en welgebouwde hoeve met huising, schuren, stalling, hof, landen tot tegens aan de Oudlandschen beek, met de plantagien aan de straat leidende naar de Donck tot tegens de beek, gronde en toebehoorten genaamd het Hoogstratenhof, bestaande uit verscheide parceelen alle gelegen aan malkanderen en te samen groot salvo justo dertien bunderen vier en seventig roeden, vijf en veertig ellen neerlandsche maat, regnotende oost den heer Pauwels, zuid de oudlandsche beek, west den Laarschenweg en noord den wege af Donckschebeek’.

Prinses Eendrachtshoeve welgelegene en
welgebouwde hoeve met huising, schu-
ren, stalling, hof, landen, tot te-
gens aan de oudlandsche beek, met
de plantagien aan de straat leidende
naar de donck, tot tegens de beek
gronde en toebehoorten genaamd het
Hoogstratenhof, bestaande uit
verscheide parceelen, alle gelegen
aan malkanderen en te samen
groot salvo justo dertien bunderen,
vier en seventig roeden, vijf en veer-
tig ellen, neerlandsche maat, reg-
notende

Akte 1824-5 Prinshoeve

Er is in de akte van 1824 nog steeds geen sprake van een Prinshoeve maar van het Hoogstraten hof.

De verkoper was Petrus Franciscus van Pelt administrateur generaal der goederen van Constantinus Alexander Josephus prins van Salm Salm, hertog van Hoogstraten en burggraaf van Aalst.

De koper was Joannes Franciscus Van der Smissen en echtgenote Beatrice Maria Van den Berghen wonende te Antwerpen in Kipdorp.

De koopprijs bedroeg: 15.428,27 gulden.

Sinds de invoering van het metrieke stelsel in 1820 is een Nederlandse bunder gelijk aan een hectare. De hoeve omvatte ruim 13 bunder of ha.

Dat de percelen allemaal grenzen aan elkaar en zo een groot blok vormen is wel bijzonder. Zonder grootgrondbezitters was de hoeve waarschijnlijk al lang door vererving in kleinere stukken verdeeld en versnipperd. De nieuwe eigenaar ging evenmin als de oude eigenaar op de hoeve wonen. De hoeve werd zoals gewoonlijk verpacht. Dankzij het studiewerk van Hendrik Kanora kennen we alle pachters vanaf de 17de eeuw (zie De Polder 27-11-1966, raadpleegbaar in het DAN).

Lijst pachters volgens Kanora

Peter Geubels – 1624
Petrus Louse – 1627
Cornelis Verbert – 1630
Adriaan Daelemans – 1623
Geeraard Goossens – 1635
Jacobus van Bouwel – 1671
Petrus De Bruyn – 1677
Cornelis Vermijlen – 1694
Cornelis Smits – 1705
Joannes Flipsen – 1720
Philip Schuyns – 1728
Antonius Smits – 1730
Guillielmus Mattheussen – 1745
Antonius Smits zoon – 1749
Joannes Baptista Smits – 1760 tot 1775
Onbekend
Jacobus de Bruyn – 1830
J. De Bruyn zoon – 1845
August De Bie – 1870
Jacobus De Bie – 1891
Familie Cleiren – rond 1900.

We merken nog op dat Alexander Cleiren, geboren te Zevenbergen in Nederland in 1867 zich eerst vestigde in Berendrecht. Nadien pachtte hij de Prinshoeve ergens tussen 1903 en 1910. René Cleiren nam hoeve over van zijn vader Alexander op 18 april 1942. De veestapel omvatte toen 14 melkkoeien, 2 paarden en 16 stuks kleinvee. Ook de werktuigen werden overgenomen. In 1947 en 1948 werden nieuwe pachtovereenkomsten gesloten.

De eigenaars van de hoeve met hun percelen

Ten aanzien van de eigenaars kunnen we weer nuttig gebruik maken van de aantekeningen van Henrik Kanora. Verder konden we de vroegste kadasterregisters raadplegen.

Van 15de – 17de eeuw sprak men van het Hof van Oostervant. De eerste eigenaar was Frank van Borsele, graaf van Oostervant. Hij was vierde echtgenoot van Jacoba van Beieren, gravin van Holland en Zeeland. Later, toen het Hof van Oostervant in het bezit kwam van de familie de Lalaing, graven van Hoogstraten, werd de benaming Hoogstraten hof gebruikt. In 1739

werd hertog Nikolaas Leopold van Salm-Salm, eigenaar van het Hoogstraten hof, verheven tot prins. Zo ontstond de benaming Prinshoeve naast de benaming Hoogstraten hof.

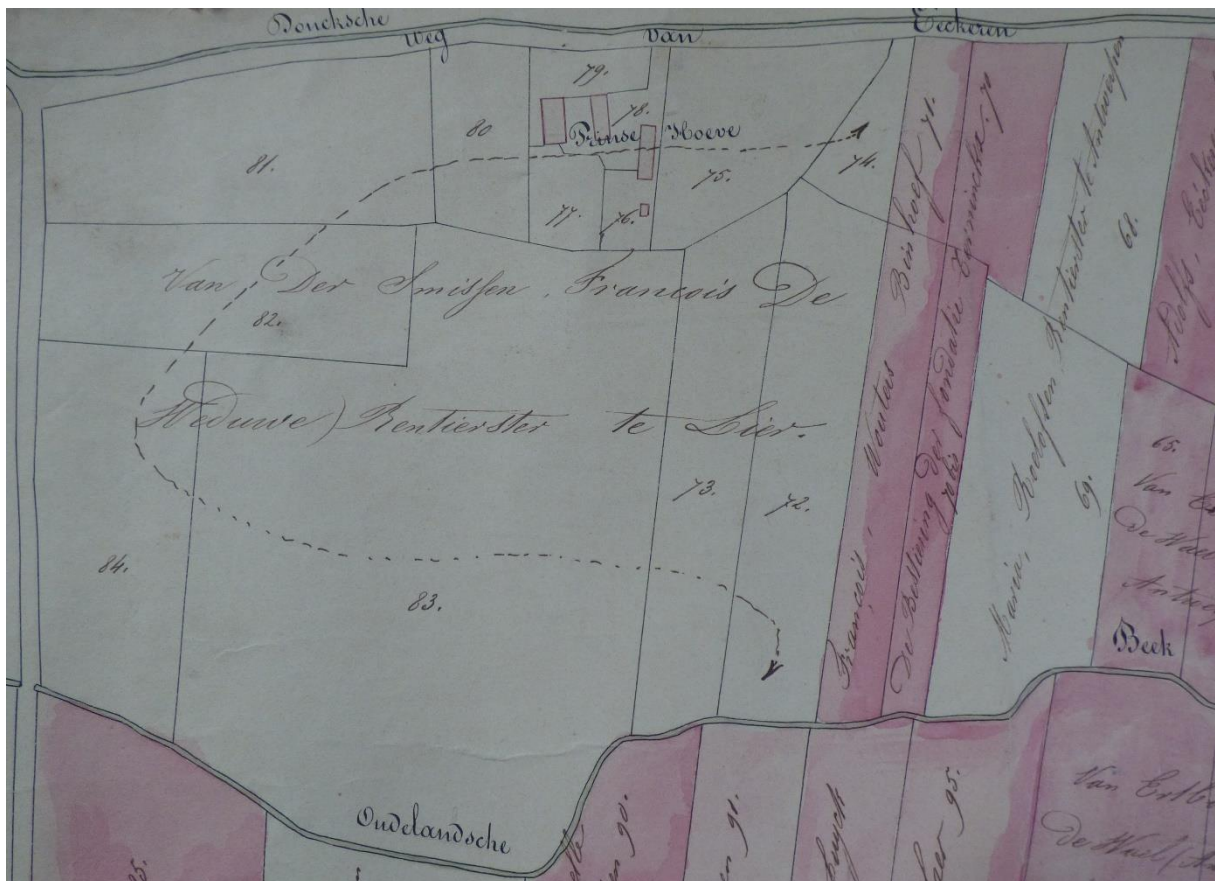
Vervolgens kwam de hoeve in het bezit van andere grootgrondbezitters.

Als eerste vinden we in 1824 de voornoemde Joannes Franciscus van der Smissen een rentenier uit Lier en echtgenote Beatrice Maria van den Berghen. Vervolgens erfde de weduwe Van den Berghe wonende te Kessel in 1849. Zij verkocht de hoeve in 1864 aan Petrus Joannes Van Einden-Elsen handelaar te Antwerpen waarna de bezittingen over gingen op Gustaaf Adolphe Mols-Van Linden rentenier in 1874. Vervolgens vinden we de vermelding van Gustave Adolf Marie Mols - Osy de Zegwaart te Antwerpen.

Voor 1950 is de eigenaar de familie Goethals te Heule (Kortrijk). Die adellijke familie verkocht elk jaar een hoeve om in levensonderhoud te voorzien. In de jaren 1950 kocht René Cleiren (geboren in 1916) de hoeve en verkocht in de jaren 1950 en 1960 stukken bouwgrond om ook in zijn levensonderhoud te voorzien.

Toen de hoeve werd gekocht in 1950 stond in de akte een overzicht van de percelen die toebehoorden aan de Prinshoeve. Het gaat om de percelen. 72, 73a, 74a, 75a, 76a, 77, 78, 79, 80a, 83c, 83g, 88a groot volgens kadaster elf hectaren twee en vijftig aren zestig centiareen.

We konden die percelen koppelen aan de volgende kaart:

Kaart Laar koker 462a: aangezien de weduwe Van der Smissen op de kaart genoemd staat moet de kaart dateren van na 1849 en voor 1864. Zie kadaster Nr.604 – foto P1140514 – raadpleegbaar in het DAN.

Dankzij het kadaster konden we het bodemgebruik bepalen:

72	bouwland; grootte 14.290m ² ;	gebied Hoekakker
73a	bouwland; grootte een deel van 12.530m ² ;	gebied Hoekakker
74a	bouwland; grootte een deel van 2.840m ² ;	gebied Hoekakker
75a	bouwland; grootte een deel van 10.175m ² ;	gebied Prinshoeveland
76a	hooiland; grootte een deel van 1.175m ² ;	gebied Prinshoeveland
77	tuin; grootte 1.920m ² ;	gebied Prinshoeveland
78	huis en erf; grootte 2.640m ² ;	gebied Prinshoeveland
79	boomgaard; 2.345m ² ;	gebied Prinshoeveland
80a	bouwland; grootte een deel van 6.020m ² ;	gebied Prinshoeveland
83c/g	bouwland; grootte een deel van 66.250m ² ;	gebied Prinshoeveland
88a	bouwland; grootte een deel van 42.383m ² ;	gebied Oude Landen

Andere percelen die vroeger deel uitmaakten van het Prinshoeveland zijn:

81	bouwland; 18.020m ² ;	gebied Prinshoeveland
82	bouwland; 13.490m ² ;	gebied Prinshoeveland
84	bouwland; 15.585m ² ;	gebied Prinshoeveland.

Als men de oppervlakten van de 10 percelen die volgens het kadaster horen bij het Prinshoeveland samentelt (nrs. 75 – 84) dan komt men op een totaal van 13,8 ha. De diverse eigenaars hadden overigens vaak ook elders in Ekeren bezittingen naast de Prinshoeve.

Een mysterie: het onvindbare opperhof

Bij grote hoeven hoorde vroeger vaak een opperhof, het buitenverblijf van de landheer. De boerderij, het neerhof, werd dan verpacht zoals dat ook het geval was bij het hof van Veltwijck.

Bij de Prinshoeve is eveneens sprake van een opperhof want in 1970 transcribeerde Hendrik Kanora een akte uit 1629 uit het Resolutieboek der schepenen van Ekeren – jaren 1611-1634 fol. 66-67 in het Rijksarchief Antwerpen. In de akte staat ondermeer: ‘opperhove metten nederhove van het Hoff van Oostervant nu compiterende syne Excie Mijne Heere den Grave van Hoochstraten gestaen ende gelegen alhier by de Donck’ (Fonds Kanora -2 – DAN). Frans Bresseleers suggereerde dat er wel eens een verband zou kunnen zijn tussen het verdwenen Poorthof, waarnaar de Poorthoflaan werd genoemd, en het verdwenen opperhof of kasteel. Was dit opperhof verdwenen tijdens de 80-jarige oorlog?

Toch een aanwijzing?

Volgens ooggetuigeverslag zijn bij de aanleg van de riolering in 1965 langs De Oude Landen fundamenteën bloot komen te liggen met een doorsnede van 5 - 10m in een cirkel. Het centrum van de cirkel was een groot gat. De riolering werd er omheen gelegd. Voordat Kanora en Bresseleers konden komen kijken lag er al asfalt overheen. Het ging om de kruising Gravenlaan - Oude Landen dus achter de Prinshoeve. Bevond zich hier het opperhof van het eigenlijke hof van Oostervant?

Weer een mysterie: de verdwenen motte

Hendrik Kanora vond eveneens een akte uit 1643 (*Rijksarchief Antwerpen Verzameling Ekeren - 289*). Daarin staat ondermeer:

‘zeecker huysken van refuge, oft toevlucht in dese quartiere is doen stellen op de motte bij de hoeve gecomen van heere van Oostervant gestaen ende gelegen binnen deze heerlicheyd van Eeckeren bijt Laer in peryckel te verliezen bij forme van verdrincken opte selve motte int selve huysken drooge en onder dack can schuylen’.

Bij de Prinshoeve lag dus een vluchtheuvel of motte. Dit is een kunstmatige heuvel met daarop een huisje zodat de pachter zich in veiligheid zou kunnen brengen bij overstromingen. In 1632 was immers tijdens de 80-jarige oorlog de Kauwensteinsedijk bij Lillo doorgestoken met overstromingen tot bij het Hoogstraten hof tot gevolg.

De toekomst

Op dit moment is het niet duidelijk wat het Zorgbedrijf Antwerpen zal doen met de Prinshoeve. De oude Prinshoeve kan voor Ekeren een verbindende rol spelen tussen verleden en heden.

Blijven, zoals we graag zouden zien, het woonhuis en de schuur in stand? Worden de garages afgebroken? Zullen er archeologische opgravingen plaats vinden die ons meer kunnen vertellen over het opperhof en de motte?

Wie weet komt er een derde artikel over de Ekerse Prinshoeve.

Ad van Oeffelen – vrijwilliger DAN

Met veel dank aan Herman en Chris Cleiren